

KÉRDÉSJÁRATOK

Serestély Zalán: *Az önértés bogarai*

■ *Az önértés bogarainak* mélyreható, szerteágazó járataiban holisztikus figyelemmel, más(ik)ként lépkedünk – közúti jelzések hiányában csak a rajtunk kívültre és önmagunkra (rá)kérdezve járhatjuk be Serestély Zalán kilenc esszéjének gondolatcsapásait. Mi minden rejlik az *Oedipus király* lombos emberfáinak árnyékában? Hogyan függenek össze rovarkolóniák és tömegtársadalmak? Hová lesznek a termékké lefokozott, milliárdjával pusztított állatok szellemei? A könyvben összeszőtt írásháló úgy ad szövegbéli otthont a humán-nonhumán létezőknek, hogy azok közösségét, lénytársiasságát teszi érzékelhetővé.

Nincsenek éles határvonalak, lerombolódnak a kizáró struktúrák: az esszékötet oldalain azon kereszteződések, metszéspontok válnak lényegessé, amelyek valóságértésünkben a különbözőségekől az azonosságok felé mozdítanak el. Hangyarcok, géptestek, emberkolóniák – az önértés serestélyi szótárában nem szerepelnek olyan tételek, amelyekben ne osztozhatna emberi és nem emberi. A hierarchiák hűlt helyén felvillanyozó mellérendelések zajlanak: egymással érintkezésben látjuk a közel harminc évig szolgáló Arctic hűtőt és Martin Heidegger technikatanait; egyetlen írásban ismerkedhetünk meg a világ megváltoztatására ösztönző parancsoló (anti)filozófiával és Nemes Nagy Ágnes téli városának hússzerűvé váló szubjektumával; ugyanazon oldalon merül föl egy háztartási gép becsülete és a technicizált jövőtől való humanista szorongás érzése. A szövegek voltaképpen egy újszerű egyensúly nyomába erednek, egy olyan, a jelenleginél való(di)bb balansz szükségességére hívják föl figyelmünk,

amely meglelésével máshogyan lehetünk jelen, vagy egyáltalán: jelen lehetünk. A fennállóból történő kibillenést Szentés Zágon borítóterve is anticipálja: *az önértés* nem vonalkövető, és a *bogari*hoz képest van éppen elmozdulóban. A bioszféra különféle minőségei közti átjárást a borítón látható mégépp-nem-gép, már-épp-nem-hangya testrészei is előrevetítik. A sajátos borítóuniverzum Serestély Zalán korábbi – szintén az *Ariadné Könyvek* sorozatában megjelent – tanulmánykötetét, a *One Way Ticket. Jegyzetek a nonhumánhoz* címűt idéző. Ahogyan a könyvborítók csillagképei is jelzik, a *One Way Ticket* és az *Az önértés bogarai* ikerkötetek: kifelé figyelő témavilágukat, jellegzetes gondolatvezetésüket és heterogenitásukat tekintve aligha lehetnének egymáshoz hasonlóbbak. (Össze)olvasásukban azonban épp olyan lényegesek az egybeeséseik, mint a máságaik.

A hét évvel korábban megjelent serestélyi jegyzetekhez képest *Az önértés bogarai* „emberkísérők”. A szövegek úgy összpontosítanak gépekre, városrészletekre és ízeltábúakra, hogy összefűzi őket a humán önértés szándéka, a *Ki vagyok én, kik vagytok mi?* nyugtalanító kérdése. Olvashatók úgy, mint a *self*-mentes önmeghatározás szöveges kísérletei – egy ilyesfajta olvasásfókusz némiképp egyben, viszonylag egynek láttathatja a kötet kilenc esszéjét. Az írások egymásutániségában mindemellett érzékelhető egy olyan törésvonal is, amely mintha – bár ez minden bizonnyal a véletlen műve – az eredeti megjelenési helyekkel is összefüggésben lenne. Míg az első öt, *Korunk* lapszámokban napvilágot látott szöveg (*Théba lombjai*; *Az önértés bogarai*; *A parancs poétikáján túl*; *A gépszörny*

megszelídítése. Thomas Mann, Jorge Luis Borges, Franz Kafka és Nemes Nagy Ágnes válaszai a gép fenyegető ígéretére; Újrahasznosított állat – áru/fétis) a humán-nonhumán minőségek egybejárására és e játékot övező elméleti dilemmákra/felvetésekre összpontosít, addig az utóbbi négy – *Szép-irodalmi Figyelőben, Látóban*, tanulmánykötetekben – megjelent írás (*A „Borges-összesek” utolsó előtti változata. Előszó egy láthatatlan könyvhöz; Emlékezni az emlékezésre; Vendégség vendégségen; Az Herculine Barbin-memoár ökokritikai távlatai*) filológiaibb vizekre evez, a szövegolvasás hogyanjait, irodalmi jelenségek vitalitását latolgatja. Noha más és más kérdésselvetések mentén, mindenik esszében az önmegértés kifelé irányuló mozdulatai, a másként szemlélés pillantásai és az adott kérdőjelek-övezte felbolygatása van történőben: „Az emberi percepcióra hagyatkozva, a fák legalább annyira holtak, mint amennyire élők. Életük ritmusa időszakonként olyannyira visszafogott, hogy az emberi tekintet számára kihívás az élők pulzálását fölfedezni bennük, de ugyanilyen átmenetiségre, élet és halál közötti létmódra utal, hogy „eleven” húsukat félholt kéreg borítja, vagy pedig az, hogy félig a talajban, félig a felszín fölött léteznek, egyszerre kapaszkodva mindkét szférába. A fa képében tulajdonképpen kritériumát veszti az élőnek és a holtinak a szétválaszthatósága, élet és halál között szabad átjárás nyílik.” (*Théba lombjai*, 10); „Vérnyomásmérő, lázmérő – egyáltalán gépek ezek? Hol a határ gép és készülék között? Miért nevezük a tévét készüléknek, a mosógépet meg gépnek? Van-e az összetételükben valami, ami esszencializálhatná eltérésüket? És mi a szerszám viszonya a géphez? Gép-e minden szerszám, szerszám-e minden gép?” (*A gépszörny megszelídítése*, 48)

Az önértés bogarai olvasókísérők – a szövegek hol José Ortega y Gasset, hol Arthur Danto, hol Humberto Maturana és Francisco Varela tanait elevenítik föl, a kötet mégsem lényegül

kiút nélküli elméletlabirintussá. A szerző úgy lép dialógusba a modernség Másikról elmélkedő gondolkodóival, hogy ezen szöveges párbeszéd – noha igaz, hogy a megszólalók okfejtése helyenként csak többszöri olvasás által válhat érthetővé – nem lesz követhetlenné. Serestély zavarba ejtő tájékozottsággal vezet a legkülönbözőbb írások járatain – ezen irodalmi, publicisztikai és filozófiai források az esszékötet személyességének (is) forrásai (*A gépszörny megszelídítésében* példának okáért kiemelve azon elmélezesek gépkonceptcióival ismerkedhetünk meg, akiknek munkássága meghatározta a szerző szellemi tájékozódását, technikával való társadalomtudományos kapcsolódását). A mérsékelt, halk szubjektivitás áthatja a kötetet, életközeli teszi az írásokat. *Az önértés bogarainak* oldalain találkozhatunk Serestély korábbi tanulmányainak és egyetemi óráinak olyan visszatérő vendégeivel, mint Franz Kafka, Jorge Luis Borges vagy épp Oidipusz, s a sorok között itt-ott rálátunk a kilencvenes évekbeli Erdély kisvárosi valóságára, a szerző gyermekkori emlékfoslányaira, de még a kolozsvári bölcsészkar közelmúltjának, jelenének szakdolgozat-trendjeire is: „Jól lekövethető, hogy az intertextualitás problémáját expliciten fókuszban tartó dolgozatokból a kolozsvári bölcsészkaron mind és mind kevesebb született az utóbbi évtizedben. Egy bölcsész szakdolgozattémákat feldolgozó statisztikai elemzés sejtéseim szerint határozott elmozdulást mutatna az irodalompolitikai/szociológiai, illetve a filmes témák irányába, legalábbis ami a 20. századi, illetve kortárs irodalommal, irodalomelmélettel foglalkozó hallgatókat illeti.” (*Vendégség vendégségen*, 121.)

A személyesebb írói keresztüllátásások és a huszadik század változatos forrásainak „dialógusszerű” használata együttesen teszi *flow*-szerűvé az esszét, azok gondolatvezetését.

A serestélyi képzetsorokban nincs helye a máshogyan, máshonnan történő (el)gondolás lehetőségét kizáró bi-

zonyosságoknak – a kötet írásai ennek fényében szinte vitaindítókként is olvashatók. *Az önértés bogarai* úgy hívják meg olvasójukat a már létező teória- és kérdésjáratokba, hogy azok továbbgondolására, illetve újabbak fölfedezésére ösztönzik őt: embert próbáló nemet mondani a bogaraknak, és képtelenség nem benne maradni a kötetben. A szövegek útján történő önértés olyasféle magunkra ébredésekkel jár, amelyekből nincs kiút, amelyekhez *one*

way ticket vezet: a kötet valósággal kikísér antropocentrikus berögződéseinkből. A világmegvált(oztat)ásnak minden bizonnyal az a másként szemlélés az egyik első feltétele, amelyre *Az önértés bogarai* tanítanak – hogy a fákból élet és halál együttes otlétét, az állatsimogatókban kollektív szellemtesteket, a rovarvilágban valóban világot és egy háztartási gépben becsületet, illetve a gépek sokarcúságát láthassuk meg.

Miklós Nóra

